

Fe i Art

Jordi Bonet

Acadèmic de número. jordibonetar@coac.cat

Com a conseqüència d'haver donat una conferència a la Facultat de Teologia de Suïssa a Lugano, sobre ART i FE, puc oferir un resum del que vaig dir sobre una temàtica que no és exclusiva de l'arquitectura, ja que toca la teologia. La meua dedicació de molts anys a la continuació del Temple Expiatori de la Sagrada Família m'ha portat a haver d'aprofundir no únicament els aspectes tècnics de la seva continuació, sinó en gran manera en el que Gaudí aportà per projectar i construir un gran monument que per si mateix relliga el títol del que signifiquen les paraules FE i ART.

Gaudí rebé l'encàrrec de continuar el projecte neogòtic del seu predecessor Villar, però un donatiu excepcional, rebut poc després d'haver-se cobert la cripta, motivà que es convertís en un projecte monumental, que mostra l'encontre de la Fe i de l'Art de forma excepcional.

Són molts els exemples significatius que expressen aquest encontre. Des de les catacumbes a les basíliques constantinianes, com la de Betlem o la d'Hagia Sophia bizantina –avui només un museu–, i a les catedrals. En tenim exemples ben a prop: Ripoll, pont entre Europa i la ciència del pròxim Orient; Compostel·la, amb un nàrtex romànic coronat per uns campanars barrocs. Recordo el comentari del conseller de Cultura de Galícia: *«Es un híbrido, pero qué híbrido»*.

Després del romànic i traspàs al gòtic, des de l'Europa carolíngia a la florida dels monestirs, les catedrals i les belles arts, fins ara.

Gaudí distingia les arts de l'espai –arquitectura, escultura i pintura, i decoratives– amb les del temps: la música, la literatura i l'escena, etc. Formes creatives adequades als pobles, als fets polítics i en un alt grau cultural a la Fe i religió, amb un gran progrés en tots sentits: de Cimabue a Giotto, de Donatello a Miquel Àngel, de Brunelleschi a Palladio o Bernini, de Leonardo a Dürer. I els nostres arquitectes, de Montagut, i Sagrera a Herrera i Vignola. De Reembrandt i El Greco a Velazquez i Zurbarán, per arribar a les acadèmies a Roma i París, a l'Impressionisme, fins a Dalí i l'art abstracte.

En arquitectura, del Barroc al neoromànic i neogòtic, al neoclàssic, al racionalisme i les aportacions de Wagner, Perret, Le Corbusier, Niemeyer, Candela i Botta que usen la geometria per recuperar el sagrat en relació a l'entorn.

I en el món de les arts del temps, del Gregorià a Palestrina, de Bach a Mozart i Beethoven, de Couperin a Cesar Frank i Fauré, de Verdi a Wagner; i entre nosaltres, de Pedrell a Pau Casals, Mompou, Guinjoan, etc. Tots han ajudat a escoltar la música i així sentir l'emoció, i passar de la meditació i de la pregària al recolliment i la joia.

I contemplant els grans arquitectes, pintors i escultors de tots els temps l'escalf de la visió d'unes imatges que sense parlar escoltes i en reps una ajuda que enforteix l'esperit, tot aconduint-te a sentir el goig inefable que dóna gràcies d'una comunicació espiritual amb els altres i ens aporta una renovació de les virtuts que en són estímul i escalf.

Amb una evolució diversa, d'acord amb les circumstàncies de cada poble i del poder i la climatologia, amb un progrés ininterromput amb conflictes i guerres, però a la recerca de la Pau sempre amenaçada pel poder i l'enveja.

La Fe cristiana s'anirà desenvolupant i l'art en serà un exponent molt important, entre l'ortodòxia i l'heterodòxia i s'estendrà pel món antic i el nou món per arribar actualment a una globalització, gràcies a la comunicació immediata del que succeeix.

La Fe és la mateixa i s'ha de transmetre a pobles diferents, amb diversitat de cultures, de llengües, costums i de geografia.

Per això crec important que l'art acompanyi la transmissió de la Fe cristiana amb tot el que significa el missatge universal de Jesucrist i la seva transmissió a través de les generacions. Mireu el vitrall de la resurrecció d'en Vila Grau.

Malgrat una important disminució de la pràctica religiosa en el món occidental s'ha anat acceptant la validesa del "Sermó de la Muntanya". Les vuit columnes de la façana de la Glòria de Gaudí donen pas a les set portes del Pare Nostre, obra d'en Subirachs, que afirmen la Fraternitat universal.

L'art sofreix també conseqüència d'uns desequilibris, malgrat l'aspiració a obtenir i oferir la bellesa que com repetia Gaudí «és el *resplendor de la veritat*».

D'una conversa sobre aquest tema amb Arnau Puig us en dono unes conclusions: «*L'art verifica les veritats de la Fe, iconitza (converteix en icones) els enunciats -les proclamacions, sensacions o emocions de la Fe*».

En són exemples: ja en el segle XIII, el Pa conservat incorrupte en el front del Crist del Davallament de la Creu, del Misteri de Sant Joan de les Abadeses; també el realisme del Renaixement de Rafael a *La Missa de Bolsena*; el realisme flamenc i germànic, en el barroc; o el Goya a *L'Última Comunió de Sant Josep de Calasanç*; i el naturalisme del segle XIX.

L'art abstracte al segle XX pot aportar la interpretació de les veritats de la Fe davant la seva dificultat de comprensió o interpretació, on redueix els enunciats a uns números, formes i disposició a l'espai.

Una obra poètica pot produir una emoció al compositor, que el portarà a musicar-la i que posteriorment els que l'escoltin puguin experimentar un sentiment que els porti a obrir els ulls a la Fe.

Verdaguer ha assolit que un miler dels seus poemes fos musicat fins i tot per compositors agnòstics. Poemes que semblant ingènues i candoroses subtiletes, ofereixen la puresa d'intenció de l'esperit lliure autònom de la composició *Raïms i espigues*, amb un ritme que commou a la bona gent i també a qualsevol intel·lectual. «*És com la contraoferta de la realitat social esperpèntica que representen les subtiletes candoroses de l'ànima de Verdaguer que ofereix la puresa d'intenció d'un esperit autònom*» (Arnau Puig). Escolteu, musicada per Nicolau:

*Lo bon Jesuset se'n puja a la vinya,
doncs, que en portarà? doncs que en portaria?
Ne porta un raïm que sua sang viva.
Lo bon Jesuset va a la coromina,*

doncs, que hi collirà? doncs, que hi colliria?
Hi seguen lo blat, ne cull una espiga.
Prop de Nazaret lo troba Maria
¿Què em portau, Amor, fillet de ma vida?
Mon amor no té penyora més fina:
vos porto el pa i vi de l'Eucaristia.

Com escoltar Bach commou a molts oients a entendre i sentir-se cridats a obrir el seu cor a la llum de la Fe.

És el que també «*dins un antropomorfisme renaixentista i a la manera de Luca Pacioli, l'home apareix com a nucli de les mesures i el centre és el melic del cos humà, i al seu volt es determina el cercle i la perfecció mètrica, formal i numèrica*» (Arnau Puig).

Miquel Àngel possiblement ho creia. Si al Concili de Trento se suggeria que l'art ajuda l'esplendor de la Fe, encara que no la substitueix, Gaudí fa els possibles per aconseguir-ho. Comparar la catedral de Colònia amb el temple de la Sagrada Família. Allí es conserven relíquies dels Reis Mags, Epifania de Jesús en una construcció sagrada. A Barcelona, Gaudí presenta el missatge cristià amb una “nova arquitectura” que atrau i convida a milions de persones. És un esforç titànic per oferir-la amb color i moviment, amb la geometria –ciència exacta– i la modulació per seguir-se fidelment pels seus successors. «*És més, ens pot ajudar a transmetre la paraula de Déu*», com Gaudí repetia: «*A la Sagrada Família tot és providencial*».

L'art, primordial per a la litúrgia, a través dels sentits i de la intel·ligència que desperten a fer el Bé sense egoisme en el respecte i l'amor al proïme i a practicar les virtuts individualment i en comunitat. Gaudí a la Sagrada Família, exemple a seguir amb idees que s'havien estès per Europa, a través de grans artistes, amb la revista *Art d'Eglise* i Le Courbusier a Ronchamp.

En l'àlbum publicat en vida de Gaudí, amb la descripció detallada del temple de la Sagrada Família, els dibuixos que hi figuren en relació al creuer i presbiteri, hem pogut seguir el projecte del Mestre amb el simbolisme, les formes geomètriques i detalls arquitectònics fonamentals. Calia interpretar-ho sense condicionar el futur. Gaudí al fons del gran hiperboloide que cobreix l'absis hi posa la imatge de Déu Pare Creador. Qui podria fer-ho? Vaig decidir-me per utilitzar la geometria. Dos feixos de rectes generatrius amb la directriu del collarí formen un triangle de mosaic daurat, representació del “Fiat Lux” del Gènesi, sense llum la vida no existeix. El mantell blau amb rajoles blaves de l'hiperboloide, l'absis i caps de querubins amb vidre blau. Les paraules “SANT- SANT - SANT” en colors groc, vermell i taronja simbolitzant Pare, Fill i Esperit Sant. Són formes abstractes però entenedores. Damunt l'altar un bloc de pòrfir i el baldaquí heptagonal d'on penja el Crist de terra cuita d'en Francesc Fajula.

Aquestes imatges ho poden mostrar, des de la generació geomètrica de les columnes, l'estructura nova que redueix i estalvia energia, com si les pedres i els materials, les formes i els colors ajudessin a aixecar l'esperit, anunci de la Bona Nova. És el que veié el Sant Pare Benet XVI. Falta encara aixecar la creu que coronarà el Temple i la façana principal de la Glòria que glosarà la vida i la fi de l'home. Fa poc (setembre 2012) el Cardenal Bertone ens digué: «*Per Gaudí l'art pot parlar a l'home de*

Déu. L'Art s'entén como a instrument de diàleg de comunió entre naturalesa i gràcia». Gaudí, un gran arquitecte cristià, auster i treballador incansable que a través de la seva obra ha obert un camí per conèixer i seguir el missatge de la Fe cristiana. Qui sap, si ens encamini a la conversió que tant necessita la Humanitat.

Comunicació llegida al Ple de l'Acadèmia el 16 de gener de 2013